

Téma 35 - Páté přikázání

1. „Nezabiješ“

„Lidský život je posvátný, protože již od počátku zahrnuje stvořitelenskou činnost Boha a stále zůstává ve zvláštním vztahu ke Stvořiteli, svému jedinému cíli (...) Nikdo a za žádných okolností si nemůže osobovat právo přímo zničit nevinnou lidskou bytost“ (Katechismus, 2258).

Člověk je někým jedinečným: je jediným tvorem na světě, kterého Bůh miluje pro něho samého.¹ Je určen k tomu, aby poznal a navěky miloval Boha, a jeho život je posvátný. Byl stvořen k obrazu a podobě Boží (srov. Gn 1, 26–27), a to je nejhlubší základ lidské důstojnosti a přikázání nezabiješ.

Knih Genesis představuje zneužívání lidského života jako následek prvotního hříchu. Hospodin se vždy projevuje jako ochránce života: dokonce i Kainova života poté, co Kain zabil svého bratra Ábela; krev jeho krve, předobraz všech vražd. Nikdo nesmí brát spravedlnost do vlastních rukou a nikdo si nemůže uzurpovat právo zacházet volně s životem bližního (srov. Gn 4, 13–15).

Toto přikázání se vztahuje na lidské bytosti. Je dovoleno používat zvířata pro získání obživy, k výrobě oděvů atd.: Bůh je stvořil, aby sloužila člověku. Přijatelnost či nepřijatelnost zabíjení zvířat pochází z nepořádku, který může zasahovat do lidských vášní, nebo z požadavků spravedlnosti (zda jsou majetkem jiného člověka) (srov. Katechismus, 2417). Mimoto nelze zapomínat, že člověk není „majitelem“ stvoření, ale správcem, a má proto povinnost respektovat a pečovat o přírodu, kterou potřebuje k svému vlastnímu životu a rozvoji (srov. Katechismus, 2418).

2. Plnost tohoto přikázání

Přikázání chránit lidský život „tkví v samotné hloubce Božího přikázání ctít a milovat každého jednotlivce a jeho život“.²

Milosrdenství a odpuštění je Bohu vlastní; i v životě Božích dětí má být přítomno milosrdenství, které nás vede k tomu, abychom měli v srdci soucit s cizím neštěstím: „Blahoslavení milosrdní, neboť oni dojdou milosrdenství“ (Mt 5, 7).³

Rovněž je nutné naučit se odpouštět urážky (srov. Mt 5, 22). Když nás někdo urazí, je třeba se snažit nehněvat a nedovolit, aby zloba zaplavila srdce. V Otčenáši – modlitbě, kterou nám Ježíš zanechal jako nedělní modlitbu – Pán spojuje odpuštění – odpuštění urážek, jichž jsme se dopustili my – s odpuštěním urážek, kterých se nám dostalo od druhých (srov. Mt 6,9–13; Lk 11, 2–4). V tomto boji nám může pomoci: rozjímat nad utrpením našeho Pána, který nám odpustil a vykoupil nás tím, že s láskou a trpělivostí snášel nespravedlnosti; uvažovat nad tím, že pro křesťana nemá být nikdo cizincem nebo nepřítelem (srov. Mt 5, 44–45); myslet na posmrtný soud, kde budeme souzeni z lásky k bližnímu; připomínat si, že křesťan má přemáhat zlo dobrem (srov. Řím 12, 21); vidět v urážkách příležitost k vlastnímu očišťování.

3. Úcta k lidskému životu

Páté přikázání přikazuje nezabíjet. Odsuzuje také bití, zraňování nebo jakékoliv nespravedlivé ubližování sobě samému a bližnímu na těle, ať už kvůli sobě, nebo kvůli druhým; dále urážet druhého hanlivými slovy nebo mu přát zlo. V tomto přikázání se také zakazuje způsobovat smrt sobě samému (sebevražda).

¹Srov. 2. vatikánský koncil, konst. *Gaudium et spes*, 24.

²Jan Pavel II., enc. *Evangelium vitae*, 25–III–95, 41.

³„Skutky milosrdenství jsou činy lásky, kterými pomáháme svému bližnímu v jeho tělesných nebo duchovních potřebách“ (Katechismus, 2447).

3.1. Úmyslná vražda

„Páté přikázání zakazuje jako těžce hříšné přímé a úmyslné zabití. Vrah a ti, kteří úmyslně spolupracují na zabití, páchají hřích, který volá k nebi o pomstu (srov. Gn 4, 19)“ (Katechismus, 2268).⁴

Encyklika *Evangelium vitae* formulovala definitivním a neomylným způsobem následující negativní normu: „S autoritou, kterou Kristus přenesl na Petra a jeho nástupce, ve spojení s biskupy církve katolické, potvrzujeme, že přímé a úmyslné zabití nevinného člověka je vždy aktem zcela nemorálním. Toto učení, jehož kořeny tkví až v onom nepsaném zákoně, který může ve světle vlastního rozumu každý člověk najít ve svém srdci (srov. Řím 2, 14–15), je dále potvrzeno učením Písma svatého, doporučeno církevní tradicí a všeobecně rozšířeno řádným učitelským úřadem církve.“⁵ Vražda, která je bez výjimky těžce nemorální, je tedy takový čin, který odpovídá dobrovolné volbě a je zaměřen proti nevinné osobě. Legitimní obrana a trest smrti proto nejsou zahrnuty do této absolutní formulace a jsou předmětem zvláštního jednání.⁶

Vložení života do rukou člověka zahrnuje moc s ním disponovat, což s sebou nese umění správně s ním zacházet ve spolupráci s Bohem. Vyžaduje to přístup lásky a služby, ne svévolnou nadvládu: jedná se o služebnou pravomoc, která není absolutní, ale je odrazem jedinečné a nekonečné nadvlády Boha.⁷

3.2. Potrat

„Lidský život musí být absolutně respektován a chráněn již od okamžiku početí“ (Katechismus, 2270). Je nepřípustná jakákoliv diskriminace, dokonce ani taková, která je založena na různých etapách vývoje života. V konfliktních situacích je rozhodující přirozená příslušnost k lidskému biologickému rodu. Na základě toho se biomedicínským výzkumům nekladou jiné hranice, odlišné od těch, které lidská důstojnost stanoví pro jakékoli jiné pole lidské činnosti.

„Úmyslný potrat, ať již je sám cílem nebo pouze prostředkem, je vždy závažným morálním přestupkem, neboť představuje záměrné zabití nevinného člověka.“⁸ Výraz cíl nebo prostředek zahrnuje oba způsoby přímé dobrovolnosti: v tomto případě ten, kdo jedná, chce vědomě zabít, a proto čin provádí.

„Žádná okolnost tedy, žádný cíl ani žádný zákon na světě nemůže nikdy ospravedlnit čin, který je ve své podstatě nedovolený a nesprávný, protože odporuje zákonu Božímu, vepsanému v srdci každého člověka, hlásanému církví a poznatelnému také rozumem.“⁹ Úcta k životu musí být uznána jako limit, který žádná individuální nebo státní činnost nemůže překročit. Nezadatelné právo na život každé nevinné lidské osoby je konstitutivním prvkem občanské společnosti a jejího zákonodárství a jako takové má být uznáno a respektováno jak ze strany společnosti, tak ze strany politické moci (srov. Katechismus, 2273).¹⁰

⁴Také „zakazuje dělat něco se záměrem nepřímo vyvolat smrt nějaké osoby. Mravní zákon zapovídá jak vystavovat někoho smrtelnému nebezpečí bez závažného důvodu, tak odmítnout pomoc nějaké ohrožené osobě“ (Katechismus, 2269).

⁵Jan Pavel II., enc. *Evangelium vitae*, 57.

⁶Srov. tamtéž, 55–56.

⁷Srov. tamtéž, 52.

⁸Tamtéž, 62.

⁹Tamtéž, 62. Závažnost zločinu potratu je tak velká, že církev tento zločin postihuje kanonickým trestem exkomunikace *latae sententiae* (srov. Katechismus, 2272).

¹⁰„Taková práva totiž nezávisí na jednotlivcích ani na rodičích ani nemohou být pokládána za nějaké povolení ze strany společnosti a státu. Patří k lidské přirozenosti a lidské osobě jsou vrozena díky Božímu stvoření, jímž tato práva vznikla (...). Jestliže pozitivní zákon zbavuje některou skupinu lidí ochrany, kterou jí má občanské zákonodárství poskytnout, pak tím stát popírá rovnoprávnost všech občanů před zákonem. Jestliže stát nestaví svou moc do služeb práv každého občana a zejména těch nejslabších, podkopává tím základy právního státu“ (Kongregace pro nauku víry, instr. *Donum vitae*, 22–II–87, 8).

Můžeme tak říci, že „moc je požadavek řádu duchovního a pochází od Boha. Jestliže tedy vládcí států ukládají zákony nebo něco nařizují v rozporu s tímto řádem, a tedy v rozporu s vůlí Boží, pak moc, která jim byla svěřena, nemá pro svědomí občanů závaznou platnost (...). V takovém případě moc dokonce přestává být mocí a následkem je hanebné bezpráví“.¹¹ „Takové zákony nejen že nezavazují ve svědomí, ale naopak je zde závažná a jasná povinnost postavit se proti nim odporem ve svědomí.“¹²

„Protože s embryem (zárodkem) se musí od samého početí zacházet jako s osobou, musí být hájeno ve své integritě (celistvosti), opatrováno, léčeno a pokud možno uzdraveno, tak jako každá jiná lidská bytost“ (Katechismus, 2274).

3.3. Eutanázie

„Eutanázie ve svém základním a vlastním smyslu je činnost nebo opomenutí, které ve své podstatě a záměru působí smrt, aby tak byla odstraněna bolest (...). Je to těžké porušení Božího zákona, protože je to vědomé zabití lidské osoby, které je morálně nepřijatelné (...). Takové jednání – podle okolností – má za následek stejné zlo jako sebevražda nebo vražda.“¹³ Jde o jeden z následků, které jsou v těžkém rozporu s důstojností lidské osoby; může k nim vést hédonismus a ztráta křesťanského smyslu bolesti.

„Přerušeni nákladných, nebezpečných, mimořádných nebo neúměrných léčebných procedur vzhledem k očekávaným výsledkům může být oprávněné. Nechce se tím přivodit smrt: uzná se, že jí nelze zabránit“ (Katechismus, 2278).¹⁴

Naopak „i když se má za to, že se už blíží smrt, nelze oprávněně přerušit léčebné procedury, které se obvykle nemocné osobě poskytují“ (Katechismus, 2279).¹⁵ Umělá výživa a hydratace je obvyklá péče, kterou je třeba poskytovat každému nemocnému.¹⁶

3.4. Sebevražda

„Jsme správci, a ne vlastníky života, který nám Bůh svěřil. Nedisponujeme s ním“ (Katechismus, 2280). „Sebevražda se přičí přirozenému lidskému sklonu zachovat si svůj život a udržet jej i nadále. Závažně odporuje správné lásce k sobě. Zároveň je to urážka lásky k bližnímu, protože nespravedlivě láme svazky solidarity s rodinným společenstvím, s národní i lidskou společností, vůči nimž máme závazky. Sebevražda je proti lásce k živému Bohu“ (Katechismus, 2281).¹⁷

Dát přednost vlastní smrti pro záchranu cizího života není sebevraždou, naopak může představovat čin extrémní lásky.

„Kolik zločinů se páchá ve jménu spravedlnosti! Kdybys prodával zbraně a někdo by si od tebe chtěl jednu koupit proto, aby zabil tvou matku, prodal bys mu ji?... Vždyť ti za ni chtěl poctivě zaplatit. Profesore, novináři, politiku, diplomate: uvažujte o tom“ (sv. Josemaría, *Cesta*, 400).

11Jan XXIII., enc. *Pacem in terris*, 11–IV–63, 51.

12Jan Pavel II., enc. *Evangelium vitae*, 73.

13Jan Pavel II., enc. *Evangelium vitae*, 65.

14„Rozhodnutí musí udělat pacient, jestliže je k tomu ještě způsobilý a schopný, nebo ti, kteří na to mají podle zákona právo, respektující vždy rozumnou vůli a oprávněné zájmy pacienta“ (Katechismus, 2278).

15„Užívání utišujících prostředků ke zmírnění bolesti umírajícího, i s rizikem, že se ukrátí jeho dny, může odpovídat lidské důstojnosti, není-li smrt chtěna ani jako cíl, ani jako prostředek, nýbrž jen předvídána a připouštěna jako nevyhnutelná. Mírnící léčebné zákroky patří k výsostným projevům nezištné lásky. Z tohoto důvodu je třeba k nim vybízet“ (Katechismus, 2279).

16Srov. Jan Pavel II., *Discorso ai partecipanti al Congresso Internazionale su „I trattamenti di sostegno vitale e lo stato vegetativo. Progressi scientifici e dilemmi etici“*, 20–III–2004, č. 4; srov. také Papežská pastorační rada pro zdravotníky, *List zdravotníkům*, č. 120; Kongregace pro nauku víry, *Odpovědi na některé otázky Biskupské konference Spojených států ohledně umělé výživy a hydratace*, 1–VIII–2007.

17Němčtě „nad věčnou spásou osob, které se usmrtily, se nemá zoufat. Bůh jim může dát příležitost pro spasitelnou litost cestami, které zná jen on sám. Za osoby, které si sáhly na život, se církev modlí“ (Katechismus, 2283).

3.5. Oprávněná obrana

Zákaz způsobit smrt neruší právo zabránit tomu, aby nespravedlivý útočník způsobil škodu.¹⁸ Oprávněná obrana může být dokonce závažnou povinností pro toho, kdo je zodpovědný za život druhého nebo za obecné dobro (srov. Katechismus, 2265).

3.6. Trest smrti

Hájit obecné dobro společnosti vyžaduje, aby byl útočník postaven do takové situace, kdy nemůže ublížit. Oprávněná pravomoc proto může uložit tresty přiměřené závažnosti deliktu. Tresty mají za cíl odškodnit nepořádek způsobený přestupkem, bránit veřejný pořádek a bezpečí osob a nápravu viníka (srov. Katechismus, 2266). „Aby se dosáhlo tohoto cíle, musí být pečlivě zvažován a vybírán druh a způsob trestu a není možné odsuzovat provinilce k nejvyššímu trestu, totiž trestu smrti, nejedná-li se o případ absolutní nezbytnosti, totiž o případ, kdy se společnost nemůže bránit jinak (...). Dnes se tyto případy vyskytují velmi zřídka, pokud vůbec.“¹⁹

4. Úcta k důstojnosti lidských osob

4.1. Úcta k duši bližního: pohoršení

Křesťané jsou povinni starat se kromě těla také o nadpřirozený život a zdraví duše bližního.

Opačným případem je pohoršení: „Je to postoj nebo chování, které navádí druhé k páčání zla. Kdo pohoršuje, stává se pokušitelem svého bližního (...). Pohoršení je těžkým hříchem, jestliže ten, kdo je svým jednáním nebo opomenutím vyvolává, vědomě uvádí druhé do těžkého hříchu“ (Katechismus, 2284). Pohoršení se lze dopustit nespravedlivými komentáři, šířením nemravných filmů, knih a časopisů, neslušným oblékáním atd.

„Pohoršení nabývá zvláštní závažnosti pro postavení těch, kteří je dávají, nebo pro slabost těch, kteří jsou mu vystaveni“ (Katechismus, 2285): „Kdo však jedno z těchto nepatrných, které ve mně věří, svede ke hříchu, pro toho by bylo lépe, aby mu byl pověšen na krk mlýnský kámen a aby byl potopen hluboko do moře“ (Mt 18, 6).²⁰

4.2. Úcta k tělesnému zdraví

Úcta k vlastnímu tělu je požadavkem lásky, neboť tělo je chrámem Ducha svatého (srov. 1 Kor 6, 19; 3, 16 a násl.; 2 Kor 6, 16). Máme povinnost – v míře, v jaké to na nás závisí – pečovat o tělesné zdraví, jež je prostředkem pro službu Bohu a lidem. Avšak tělesný život není absolutní hodnotou: křesťanská morálka se staví proti novopohanské koncepci, která podporuje kult těla a může vést k překroucení lidských vztahů (srov. Katechismus, 2289).

„Ctnost mírnosti má člověka vést k tomu, aby se vyhnul jakékoliv přemíře v jídle, požívání alkoholu, kouření, užívání léků. Ti, kdo ve stavu opilosti nebo pro bezuzdnou zálibu v rychlosti ohrožují na silnicích, na moři nebo při létání bezpečnost druhých i svoji, dopouštějí se těžkého provinění“ (Katechismus, 2290).

18, „Láska k sobě je základní zásadou mravnosti. Je tedy oprávněné prosazovat respektování svého práva na život. Kdo brání svůj život, není vinen vraždou, i když je donucen zasadit útočnickovi smrtelnou ránu“ (Katechismus, 2264; srov. Jan Pavel II., enc. *Evangelium vitae*, 55): v takovém případě není vražda útočníka přímým předmětem vůle toho, kdo se brání, nýbrž mravním předmětem je odvrácení bezprostředního ohrožení vlastního života.

19 Jan Pavel II., enc. *Evangelium vitae*, 56. Srov. Katechismus, 2267.

20, „Vinni pohoršením se pak stávají ti, kteří zavádějí zákony nebo společenské struktury, jež vedou k úpadku mravů a zkáze náboženského života nebo ke „společenským poměrům, které přímo či nepřímě ztěžují a téměř znemožňují křesťanské jednání ve shodě s příkázáními“ (Pius XII., *Projev 1. června 1941*)“ (Katechismus, 2286).

Užívání drog je těžkou vinou, protože způsobuje vážné škody na zdraví a uhýbání před odpovědností za činy, jichž se člověk může dopustit pod jejich vlivem. Pokoutní výroba a obchod s drogami je nemorální (srov. Katechismus, 2291).

Vědecké bádání nemůže opravňovat činy, které samy o sobě odporují důstojnosti lidí a mravnímu zákonu. S žádnou lidskou bytostí nemůže být zacházeno jako s prostředkem pro vědecký pokrok (srov. Katechismus, 2295). Umělé oplodňování nebo používání embryí k pokusům je v rozporu s touto zásadou.

4.3. Transplantace orgánů

Darování orgánů pro transplantaci je oprávněné a může představovat čin lásky, pokud je darování naprosto svobodné a nezištné²¹ a respektuje řád spravedlnosti a lásky.

„Člověk může darovat pouze to, čeho se může vzdát bez vážného nebezpečí nebo škody na vlastním životě či tělesné integritě, ze spravedlivého a přiměřeného důvodu. Je pochopitelné, že životní orgány mohou být darovány až po smrti.“²²

Je nutné, aby dárce nebo jeho zástupci dali vědomý souhlas (srov. Katechismus, 2296). Toto darování „ač samo o sobě dovolené, se může stát nedovoleným, pokud porušuje práva a city druhých, kteří mají na starosti péči o zesnulého: na prvním místě blízcí příbuzní; může se však jednat i o další osoby v závislosti na veřejných nebo osobních právech“.²³

4.4. Úcta k fyzické svobodě a tělesné integritě

Únosy a brání rukojmí je mravně nepřijatelné: znamená to zacházet s lidmi jako s prostředky k dosažení různých cílů a brát jim nespravedlivě svobodu. Terorismus a mučení je rovněž v těžkém rozporu se spravedlností a láskou.

„Kromě případů z přísně terapeutických důvodů jsou proti mravnímu zákonu přímo zamýšlené amputace, mrzačení nebo sterilizace nevinných osob“ (Katechismus, 2297). Nejsou proto v rozporu s mravním zákonem činy, ke kterým dochází z terapeutických důvodů nezbytných pro tělesné dobro v jeho celistvosti a které nejsou chtěny ani jako cíl ani jako prostředek, ale jsou trpěny a tolerovány.

4.5. Úcta k zesnulým

„S těly zesnulých se má zacházet s úctou a láskou ve víře a v naději na vzkříšení. Pohřbívání mrtvých je jeden ze skutků tělesného milosrdenství (srov. Tob 1, 16–18); vzdává čest Božím dětem, chrámům Ducha svatého“ (Katechismus, 2300). „Církev velmi doporučuje zachovat zbožný zvyk pohřbívání těl zemřelých do země; nezakazuje však pohřeb žehem, pokud nebyl zvolen z důvodů odporujících křesťanské nauce“ (Kodex kanonického práva, kán. 1176).

5. Obrana míru

„Blahoslavení tvůrci pokoje, neboť oni budou nazváni Božími syny“ (Mt 5, 9). Znakem synovského ducha je být rozsévatelem pokoje a radosti.²⁴ „Míru na zemi nelze dosáhnout bez ochrany majetku osob, svobodné komunikace mezi lidskými bytostmi, respektování důstojnosti osoby a národů a trvalého pěstování bratrství (...). Je plodem spravedlnosti (Iz 32,17) a důsledkem lásky“ (Katechismus, 2304).

²¹Srov. Jan Pavel II., Projev 22–6–1991, 3; Katechismus, 2301.

²²Tamtéž, 4.

²³Pius XII., *Discorso all'Associazione Italiana Donatori di Cornea*, 14–5–1956.

²⁴Srov. sv. Josemaría, *Jít s Kristem*, 124.

„Kvůli zlu a nespravedlnostem, které vyvolává každá válka, církve naléhavě všechny vybízí, aby se modlili a zasazovali o to, aby nás Boží dobrota uchránila odvěké pohromy válek (srov. 2. vatikánský koncil, konst. *Gaudium et spes*, 81, 4)“ (Katechismus, 2307).

Existuje „oprávněná obrana vojenskou mocí“. Ale „takové rozhodnutí je pro svou závažnost podrobena přísným podmínkám mravní oprávněnosti“ (Katechismus, 2309).²⁵

„Nespravedlnosti, přehnané nerovnosti hospodářského nebo sociálního rázu, závist, nedůvěra a pýcha, které zhoubně řadí mezi lidmi i národy, neustále ohrožují mír a vyvolávají války. Všechno, co se koná k odstranění těchto nepořádků, přispívá k budování míru a k zažehnání války“ (Katechismus, 2317).

„Miluj svou vlast: vlastenectví je křesťanská ctnost. Ale jestliže se vlastenectví zvrátí v nacionalismus, který vede k tomu, že se jedny národy dívají lhostejně, s pohrdáním – bez křesťanské lásky a spravedlnosti – na jiné národy, je to hřích.“²⁶

Pau Agulles Simó

Základní použitá literatura

– Katechismus katolické církve, 2258–2330.

– Jan Pavel II., enc. *Evangelium vitae*, 25–III–95, kap. III.

25„Je třeba: — aby škoda způsobená národu nebo společenství národů útočníkem byla trvalá, těžká a jistá; — aby se všechny jiné prostředky, jak tomu zabránit, ukázaly neproveditelné nebo neúčinné; — aby byly odůvodněné vyhlídky na úspěch; — aby použití zbraní nevyvolalo mnohem těžší zla a zmatky než zlo, které je třeba odstranit. Při hodnocení této podmínky je třeba pečlivě zvážit sílu moderních ničivých prostředků. Toto jsou tradiční prvky vypočítávané v nauce o tzv. „spravedlivé válce“. Hodnocení takových podmínek mravní oprávněnosti přísluší prozíravému úsudku těch, kteří mají odpovědnost za obecné blaho“ (Katechismus, 2309). Navíc „je člověk mravně povinen odporovat rozkazům, které nařizují genocidu“ (Katechismus, 2313).

Závody ve zbrojení „příčiny války vůbec neodstraní, naopak hrozí, že je zhorší. Nesmírné výdaje na přípravu stále nových zbraní zabraňují přispět na pomoc obyvatelstvu trpícímu nouzí; jsou překážkou rozvoje národů“ (Katechismus, 2315). Závody ve zbrojení „jsou nejtěžší ranou lidstva a neúnosně poškozují chudé“ (2. vatikánský koncil, konst. *Gaudium et spes*, 81). Řídící orgány mají právo a povinnost regulovat výrobu a obchodování se zbraněmi (srov. Katechismus, 2316).

26Sv. Josemaría, *Brázda*, 315. Srov. sv. Josemaría, *Výheň*, 879; *Cesta*, 525.